

Dorovský, Ivan

Národně osvobozenecý boj řeckého lidu v letech 1940-1945

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1980, vol. 29, iss. C27, pp. [273]-281

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102797>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVAN DOROVSKÝ

NÁRODNĚ OSVOBOZENECKÝ BOJ ŘECKÉHO LIDU V LETECH 1940—1945

Je málo známo, že Řecko je počtem obětí ve II. světové válce po Sovětském svazu, Polsku a Jugoslávii na čtvrtém místě. Tím více je nepochopitelný fakt, že ozbrojený zápas řeckého lidu v letech 1940—1945 nebyl dosud poválečnými reakčními vládami uznán.

Dříve než poukážeme na hlavní fáze národně osvobozeneckého boje řeckého lidu, připomeneme si několik důležitých fakt, která nám pomohou lépe pochopit postavení a úlohu Řecka v době II. světové války: 4. srpna 1936 se ujala v Řecku moci fašistická diktatura Ioannise Metaxase (1871 až 1941). V červenci 1938 vypuklo na Krétě protifašistické povstání. 27. září 1939 byl podepsán trojstranný pakt mezi Německem, Itálií a Japonskem.

Počátkem října 1940 se sešel duce B. Mussolini s A. Hitlerem. Hitler mu však neprozradil své plány, že hodlá vyslat silnou armádu do Rumunska. Když se o tom duce 17. října dověděl, zuřil. Jak později vyšlo najevo, Mussolini tenkrát prohlásil: „Hitler mě vždycky postaví před hotovou věc. Tentokrát mu však zaplatím stejnou mincí. O obsazení Řecka se dozví z novin“. Plán Emervenza G byl hotov. Stotisticová italská armáda byla připravena vtrhnout do Řecka.

Stalo se tak 28. října 1940. U moci přitom byla v té době vláda vytvořená podle italského fašistického vzoru. V pamětech předních bojovníků odboje i v dějinách II. světové války se píše, že tehdejší ministerský předseda I. Metaxas dal všem řeckým bojujícím jednotkám rozkaz, aby pouze několikrát vystřelily, a to jen proto, „aby byla zachována čest řeckých zbraní“, a aby pak ustoupily.¹

Řecký lid však neustoupil. Postavil se na odpor. Pětaticetitisícová řecká armáda musela čelit třikrát větší italské přesile. Italské jednotky, které podle nadutých slov Mussoliniho „mohly svými zbraněmi zakrýt slunce“, daly se na ústup. Řecko se ubránilo, odrazilo italský vpád a hájilo se až do jara 1941.

¹ Perikles Karas, *Helada, vlast moja*, Bratislava 1964, str. 14; viz též podrobněji *Istoria tis ethníkis antistasis 1940—1945*, bez místa vydání, 1974.

Do čela odboje se postavila komunistická strana. Po zatýkání v letech 1938—1939 však zůstala na svobodě pouze část členů ústředního výboru, kteří byli zvoleni na 6. sjezdu. Reorganizovaný ústřední výbor necharakterizoval bohužel správně řecko-italskou válku. Otázku odporu proti italskému fašistickému útoku nesprávně spojoval se svržením Metaxasovy fašistické vlády a s přerušением svazků Řecka s Anglií. Tím ovšem strana objektivně nepomáhala sjednocení vlasteneckých sil v boji proti cizí okupaci. Většina komunistů však našťásti nastoupila cestu, kterou vytyčili členové ústředního výboru, zvolení na 6. sjezdu strany.

Dne 6. dubna 1941 zaútočilo fašistické Německo na Řecko z okupované Makedonie. Vládnoucí klika zradila. Už 8. dubna dala rozkaz ke kapitulaci, která byla následujícího dne (9. dubna) podepsána v Soluni, 26. dubna fašisté obsadili řecké hlavní město a 2. června okupovali ostrov Krétu.² Král Jiří II. se svou vládou odešel za podpory Angličanů do emigrace a dal okupantům k dispozici více než 2 000 vězňených komunistů.

V polovině května 1941 vydal Hitler rozkaz, podle něhož bylo Řecko rozděleno na okupační zony: německá zona zahrnovala centrální Makedonii, větší část oblasti Evros (směrem k Turecku), některé ostrovy včetně Kréty. Italské zóně připadl Epir, Thessalie, tzv. kontinentální Řecko, Peloponés, Euboia, ostrovy Kyklády a další. Východní Makedonii (s výjimkou oblasti Evros) a západní Trákii obsadila bulharská vojska, která spolu s ostrovy Thasos a Samothraki vytvořila tzv. Egejskou oblast. Ústřední politické a hospodářské vedení si ponechali Němci, kteří jmenovali Altenburga „zvláštním zmocněncem pro Řecko“. Od října 1943 byl jmenován také zvláštní poradce pro zahraniční politiku Hermann Neubacher.

Po kapitulaci se buržoazní kruhy Řecka rozdělily do tří základních skupin. První v čele s králem uprchla do Egypta. Generálové, kteří kapitulovali, vytvořili quislingskou vládu v čele s Tsolakogluem. Třetí skupina, kterou tvořili hlavně liberálové a jejich přívrženci, zaujala vyčkávací pozici.³

Počátkem července 1941 se šlo v podmínkách okupace 6. plenární zasedání ústředního výboru strany, které v podstatě vytyčilo správnou strategii a taktiku a orientovalo stranu a lid na ozbrojený odpor proti okupantům. 7. plénum strany, které se šlo o dva měsíce později, navrhlo soustředit všechny síly na vytvoření fronty národního osvobození.

Už v květnu 1941 vznikla v Athénách organizace Národní solidarita, v červenci téhož roku Dělnická národně osvobozená fronta, kterou tvořily: Sjednocená všeobecná konfederace pracujících Řecka (na kterou měla strana silný vliv), Všeobecná konfederace pracujících Řecka (reformistická linie) a tzv. Nezávislé odbory. Po těchto prvních úspěších usilovala strana o sjednocení všech demokratických sil ve všeřeckou protifašistickou fron-

² Dne 21. dubna 1941 Hitler rozhodl obsadit Krétu. Spojenecké armády, které byly na ostrově před napadením, čítaly 42 tisíce (30 tisíc Angličanů, Novozelánčanů a Australanů a 12 tisíc Řeků). Bitva o Krétu se stala známou nejen obranou řeckých a anglických vojenských jednotek, ale především masovým hrdinstvím lidu Kréty, který se bránil celých deset dnů.

³ Strana liberálů, Lidová strana, Národní lidová strana, Strana pokrokářů, Socialistická strana a Demokratický svaz se sice postavily proti fašistické diktatuře, ovšem omezily se pouze na jednání.

tu. Koncem května a začátkem června 1941 vstoupila strana v jednání s představiteli všech buržoazních politických stran, kteří však odmítali (až na představitele některých malých stran) sjednocený odboj jako „dobrodružný“.

Když se komunisté přesvědčili, že buržoazní strany nemají chuť ke spolupráci, rozhodli se dne 27. září 1941 spolu s Agrární stranou, Socialistickou stranou a s tzv. Svazem lidové demokracie založit Národně osvobozenickou frontu, známou pod zkratkou EAM (Ethniko Apelevterotiko Metopo).⁴ Národně osvobozenická fronta se postavila do čela organizovaného odboje proti okupantům (německým, italským, bulharským) a po několika měsících se jí podařilo vytvořit národně osvobozenickou armádu Řecka — známou ELAS (Ellinikos Laikos Apelevterotikos Stratos). Generální linií obou uvedených národně osvobozenických složek bylo sjednocení všech vlasteneckých a protifašistických sil pro společný boj s nepřítelem.⁵

V druhé polovině prosince 1942 se sešla celostátní konference komunistické strany (tenkrát měla KSŘ 40 000 organizovaných členů), která mj. zdůraznila nutnost dobré organizace sil národně osvobozenického hnutí a stanovila hlavní úkoly hospodářského a politického boje lidu. V rezoluci konference se praví, že nejsprávnějším řešením poměrů po osvobození země bude vytvoření prozatímní vlády ze zástupců těch stran a organizací, které bojovaly v souladu s cíli národně osvobozenického hnutí.

Řecká buržoazie vytvořila v říjnu 1941 svou vlastní vojenskou organizaci, tzv. Řecký národně demokratický spolek EDES (= Ethniko-dimokratikos ellinikos syllogos) jako protiváhu k osvobozenické armádě ELAS.

Anglická vojenská mise se pokoušela podržít si národně osvobozenické síly a chtěla je mít pod svou kontrolou. Za tím účelem podepsala 15. června 1943 s národně osvobozenickou armádou smlouvu, podle níž ji uznávala jako část „spojenecké armády“. Na druhé straně však Anglická vojenská mise podporovala buržoazní Národně demokratický spolek a jiné podobné skupiny.

Významnou událostí pro partyzánské hnutí bylo vytvoření generálního štábu národně osvobozenické armády ELAS počátkem května 1943, do jehož čela byl postaven legendární plukovník Stefanos Sarafis. ELAS slavila úspěchy, zvláště po kapitulaci Itálie na podzim 1943, kdy ukořistila velké množství výzbroje a výstroje. Více než 2 milióny dospělého obyvatelstva vstoupily do koalice Národně osvobozenické fronty. ELAS měla v té době už 40 tisíc dobře vyzbrojených vojáků.

V období od prosince 1942 do března 1944 byla osvobozena velká část území Řecka. Na osvobozeném území vznikaly výbory lidové samosprávy, lidového soudnictví a národní bezpečnosti. V srpnu 1943 se dokonce sešla první konference zástupců orgánů lidové moci.

⁴ Ve skutečnosti to byly některé agrární skupiny, které už v první polovině 30. let uvažovaly o sjednocení v jednotnou Agrární stranu, nově založený tzv. Svaz lidové demokracie (v jehož čele stál Ilias Tsirimokos, někdejší poslanec za Liberální stranu), který měl vliv hlavně na maloburžoazní vrstvy (veřejné zaměstnanci, lékaře, právníky). Viz o tom více *Istoria tis ethnikis antistasis 1940–1945*, str. 80, a Stefanos Sarafis, *ELAS*, bez místa vydání, 1958, str. 351.

⁵ Velkou úlohu v podpoře lidu v boji proti okupantům sehrál hrdinný čin dvou tehdejších studentů Manolise Glezose a Lakise Santase, kteří 31. května 1941 strhli ze slavné Akropole německou vlajku s hákovými kříži.

Vedení národně osvobozenického hnutí už od konce roku 1942 několi-krát navrhovalo ostatním stranám stanovit společný program boje, osvobodit Řecko a vytvořit prozatímní vládu ze všech účastníků se stran, která by zaručila svobodné volby do ústavodárného shromáždění. Jak buržoazní strany, tak také emigrantská vláda v Káhiře odmítly všechny návrhy EAM, aby na osvobozeném území byla vytvořena vláda národní jednoty ze všech protifašistických organizací.

Po opakovaných a bezúspěšných pokusech domluvit se s emigrantskou vládou (k takovému jednání došlo např. v srpnu 1943 v Káhiře, bylo však přerušeno, protože Churchill a Roosevelt otevřeně podporovali krále Jiřího II.) o vytvoření vlády národní jednoty, která by konsolidovala všechny národní síly v boji proti okupantům, Národně osvobozenická fronta (EAM) vytvořila 10. března 1944 na osvobozeném území Řecka *Politický výbor národního osvobození*, který plnil funkci prozatímní demokratické vlády. K cílům, které si vytyčil, patřilo osvobození země, sjednocení lidu v rámci jednotné národní vlády, nastolení moci lidu, svolání tzv. Národní rady lidových zástupců, které si zvolí lid, upevnění lidové samosprávy ap. Politický výbor národního osvobození později přibral také představitele dalších politických stran (Socialistické strany, Strany levicových liberálů) a významné osobnosti řeckého politického a společenského života. Dne 18. dubna 1944 výbor přistoupil k rozdělení resortů ve vládě.

Politický výbor národního osvobození řídil národně osvobozenickou armádu, pomohl k upevnění lidové moci na osvobozeném území, ke sjednocení boje lidu za osvobození a ukazoval cestu, jakou se má země ubírat po úplném osvobození od cizích uchvatitelů. Výbor dále konkretizoval organizaci, činnost a pravomoci okresních lidových rad a řídicích výborů a vytvořil národní bezpečnostní jednotky, zajistil výuku dětí na základních školách apod.

Uvedená prozatímní demokratická vláda (tj. Politický výbor národního osvobození) vyhlásila na konec dubna 1944 volby do Národní rady, kterých se zúčastnilo v osvobozených, poloosvobozených i okupovaných územích celkem 1 800 000 voličů (z tohoto počtu chybí výsledky z ostrova Kréty, ze západní Makedonie a Trákie). Pro srovnání uveďme, že např. parlamentních voleb v roce 1936 se zúčastnilo jen asi milion voličů. Ve volbách bylo zvoleno 184 představitelů Národní rady, do níž bylo přibráno také dalších 22 poslanců parlamentu, rozpuštěného fašistickou vládou v roce 1936. Celkový počet tak stoupl na 206 poslanců.

Vytvoření Národní rady ukazovalo stupeň sjednocení národních sil. Byli v ní zástupci Komunistické strany Řecka, Agrární strany, Socialistické strany, Demokratické jednoty, Sociálně dělnické strany, Svazu lidové demokracie, Strany levicových liberálů, Reformistické strany a také někteří „nezávislí“. Národní rada tedy reprezentovala téměř všechny řecké společenské vrstvy. Nově zvolená Národní rada na svém prvním zasedání v druhé polovině května 1944 vyzvala všechny řecké politické strany k vytvoření celonárodní vlády a schválila ústavu, která je nejpokrokovější řeckou ústavou, jaká byla za posledních 150 let svobodné existence Řecka vytvořena.

Vznik Politického výboru národního osvobození měl velký ohlas jak doma, tak i za hranicemi Řecka. S nadšením jej uvítaly např. jednotky

řecké armády na Středním východě, které jej uznaly jako zákonný orgán a žádaly řeckou emigrantskou vládu, aby s ním uzavřela dohodu. Emigrantská vláda (předseda Tsuderós), král i Angličané se obávali sjednocení antifašistických sil v emigraci se silami Národně osvobozené fronty a armády ELAS. Proto neváhali prohlásit antifašistické síly na Středním východě za „povstalce“, reorganizovat vojenské jednotky a řadu vojáků a důstojníků poslat do koncentračních táborů, které Angličané zřídili v Africe.⁶

Rozpuštění řecké armády na Středním východě skončilo vytvořením nové emigrantské vlády v čele s liberálem Georgiosem Papandreuem. Teprve Papandreu začal jednat s Politickým výborem národního osvobození o vytvoření vlády národní jednoty. Výsledkem bylo podepsání tzv. Libanonské dohody z 20. května 1944. Podepsali ji zástupci Národně osvobozené fronty a armády ELAS, představitelé emigrantské vlády a jejích ozbrojených skupin a zástupci řady buržoazních stran. Poznamenejme, že Národně osvobozená fronta (EAM) měla v té době padesátitisícovou dobře vyzbrojenou armádu a kontrolovala dvě třetiny území Řecka. Proto je dnes nepochopitelné, že souhlasila s obsazením 25 0/0 druhoradých (ačkoliv měla instrukce trvat na obsazení minimálně 50 0/0) ministerských křesel a s výsádkem anglických vojsk do země, čímž otvírala reakci bránu do Řecka.

Po Libanonské dohodě následovala další smlouva, podepsaná v Casertě (v Itálii) dne 26. září 1944, podle níž hlavním velitelem řeckých ozbrojených sil, tedy také jednotek osvobozené armády ELAS, byl jmenován anglický generál Richard Scobie. Díky postupu sovětské armády a útočných operací národně osvobozené armády ELAS však bylo Řecko dne 4. listopadu 1944 od německých okupantů osvobozeno. Těsně před osvobozením měly osvobozené jednotky ELAS pod svou kontrolou 99 0/0 řeckého území.

Čtyři dny po osvobození Athén jednotkami ELAS se tu však objevily také „spojenecké“ anglické vojenské jednotky. Pochopitelné ne proto, aby řecké hlavní město osvobodily (bylo už osvobozeno!), nýbrž proto, aby pomohly nastolit „filosofickou koncepci konservativců“.

Po vstupu anglických vojenských jednotek do Athén generál Scobie žádal v rozporu s Libanonskou dohodou odtbrojení osvobozených jednotek ELAS. Vedlo to k tomu, že ministři Politického výboru národního osvobození vystoupili dne 1. prosince 1944 z vlády G. Papandreua a vláda se tím fakticky rozpadla. O dva dny později vyšlo do ulic hlavního města protestovat proti zásahům a kvůli Angličanů půl miliónu Řeků. Došlo ke krvavým srážkám. Na Churchillův rozkaz zaútočily dne 5. prosince 1944 proti athénskému obyvatelstvu vojenské jednotky. Celých 33 dnů trval hrdinný boj řeckých lidových sil s anglickými vojenskými jednotkami. Anglický polní maršál Alexander, který narychlo přijel do Řecka, zaslal

⁶ Předpoklady ke vzniku řeckého národně osvobozeného hnutí na Středním východě byly dány především tím, že: a) v Egyptě byla už před válkou kompaktní masa řeckého obyvatelstva hlavně v Alexandrii, Káhiře, Port Saidu, Suez a Izmailli; b) po vypuknutí války sem emigrovalo z ostrovů ve východním Egejském moři mnoho Řeků, zvláště námořníků; c) část armády, která emigrovala, usadila se v Egyptě, Palestině, Libanonu a Sýrii.

21. prosince W. Churchillovi depeši, v níž ho žádal, aby našel okamžité politické řešení situace, „neboť vojenskými silami nelze zlomit odpor řeckého lidu“.

Vzniklá situace přinutila W. Churchilla a ministra zahraničí A. Edena uchýlit se k diplomatickým intrikám. Obětovali vánoční prázdniny a spěšně přiletěli do Řecka. Na 26. a 27. prosince 1944 svolali společnou schůzku představitelů Národně osvobozené fronty (EAM), armády ELAS a fakticky rozpadající se Papandreuovy vlády, které předsedal arcibiskup Damaskinos.⁷ W. Churchill na schůzce vyhrožoval, že nasadí další jednotky, jestliže nebude dosaženo dohody, tj. jestliže nebudou jednotky ELAS odzbrojeny.

V následujících dnech se poměr sil v řeckém hlavním městě změnil ve prospěch anglických interventů, kteří pod záminkou dohod posílali do Řecka další vojenské jednotky. V tom jim aktivně pomáhalo americké velitelství na Středozemním moři. Bylo to první zjevné vměšování USA v Řecko. Jednotky národně osvobozené armády, které byly v Athénách, musely opustit město dne 5. ledna 1945. O šest dnů později bylo podepsáno příměří. Podle něj zůstaly pod kontrolou jednotek ELAS 2/3 území Řecka, ostatní oblasti, především Attika s Athénami a Pireem, stejně jako Soluň, přešly do rukou anglických vojsk.

V táboře reakce došlo v té době k jistému přeskupení sil. Krajně pravcové síly se sjednotily v jeden blok, nazvaný Černá fronta, jehož jádro tvořili členové populistické strany, přívrženci krále atd.⁸

Ústřední vedení Národně osvobozené fronty (EAM) přikládalo bohužel neoprávněně větší význam pozici Anglie ve střetnutí pokrokových a reakčních sil v Řecko. Lze si to vysvětlit opět chybnou představou jeho zástupců o skutečné politice britské vlády a na druhé straně nedostatečným hodnocením vlastních sil a podpory mezinárodní pokrokové veřejnosti.

Síly Národně osvobozené fronty (EAM) byly skutečně značné. Uvedli jsme již, že Národně osvobozená fronta sdružovala v té době více než 1 500 000 organizovaných členů, z nichž bylo více než 300 tisíc komunistů a asi 4000 tisíc členů všerecké mládežnické organizace. Můžeme říci (a na to později komunistická strana poukázala), že za takových podmínek existovala možnost uhájít zájmy většiny lidu. A to nejen proto, že očividně převládaly síly Národně osvobozené fronty a armády ELAS, nýbrž také proto, že řecký lid při lepším vedení a za podpory světové pokrokové veřejnosti mohl zabránit další intervenci anglických vojsk.

Vedení Národně osvobozené fronty však, vycházející z uvedeného hodnocení vnitřní a mezinárodní situace, usilovalo o skoncování ozbrojeného boje. Domnívalo se dokonce, že je to v zájmu pokračující války proti hit-

⁷ Arcibiskupa Damaskinose si Churchill ne zvolil náhodně. V době okupace do jeho rukou složila přísahu první quislingská vláda. Stejně tak požehnal druhé vládě I. Rallise, která sloužila Němcům. Damaskinos měl připravit návrat krále k moci. Proto byl 1. ledna 1945 jmenován řeckým regentem.

⁸ Jádro tzv. Černé fronty tvořili členové populistické strany, která byla založena v roce 1915 monarchistou Dimitriosem Gunarise. Zastupovala zájmy řecké aristokracie, finančního kapitálu, velkostatkářů a reakčního duchovenstva. Podporovala nástup Metaxasovy diktatury v roce 1936.

lerovskému Německu. Proto dávalo přednost politickému řešení, tj. podepsání takové smlouvy, která by mohla zajistit normální demokratický vývoj země. V zájmu tohoto cíle projevilo vedení Národně osvobozené fronty ochotu k jistým ústupkům a kompromisům.

Jednání mezi novou vládou generále Plastirase a zástupci Národně osvobozené fronty a komunistické strany, které začalo 8. února 1945 v lázeňském středisku Varkiza nedaleko Athén, skončilo 12. února 1945 podepsáním smlouvy, jež obsahovala ukončení válečného období v Řecku. V ní se bohužel nejvýrazněji projevily chyby vedení národně osvobozeného hnutí. Průběh jednání byl velmi dramatický. Vystala na něm otázka vztahu k účastníkům národně osvobozeného hnutí, neboť reakce je chtěla soudně pronásledovat za údajné „zločiny“ a odmítala bod smlouvy o poskytnutí všeobecné amnestie. Představitelé Národně osvobozené fronty naopak trvali na tom, aby bod o všeobecné amnestii byl pojat do smlouvy. Jednání se tím dne 11. února 1945 dostalo do slepé uličky. Pozdě v noci se objevili ve Varkize angličtí představitelé — ministr H. McMillan a velvyslanec Reginald Leeper. Abychom mohli pochopit jejich kroky, připomeňme si, že v době od 4. do 12. února 1945 probíhala v Jaltě schůzka nejvyšších představitelů tří velmocí.

Zmínili jsme se již o tom, že Národně osvobozená fronta byla ochotna v zájmu země přistoupit na určité kompromisy. Taková ochota by však byla oprávněná, kdyby byla projevována také z druhé strany. Ovšem ani domácí reakce, ani Angličané nehodlali učinit žádné ústupky.

Všechno to, co jsme uvedli, mohlo být představitelům národně osvobozeného hnutí ve Varkize v hrubých rysech jasno. Přesto však až příliš uvěřili slibům a zárukám, kterými nešetřili McMillan a Leeper a podepsali tzv. Varkizskou smlouvu, která měla pro demokratické a antifašistické hnutí katastrofální následky. Představitelé Národně osvobozené fronty totiž souhlasili s požadavkem odzbrojit jednotky armády ELAS a s formulací o amnestii, jež fakticky dávala do rukou reakce prostředek, jak se vypořádat s demokratickými silami. Smlouva totiž mj. předpokládala zavedení trestního řízení proti těm účastníkům odboje, kteří se prý dopustili „zločinů“. Jak v roce 1950 přiznal D. Partsalidis, který spolu s G. Siantosem a I. Tsirimokosem smlouvu za Národně osvobozenou frontu podepsal, delegace se mylně domnívala, že mezinárodní situace není nakloněna řeckému boji a že se tudíž v podmínkách Řecka nedalo nic jiného dělat. Fakt ovšem je, že delegace neměla souhlasit tenkrát s odzbrojením jednotek ELAS a že měla Národně osvobozená fronta vést boj proti anglickým interventům i mimo hlavní město.

Varkizská smlouva byla nejednou předmětem jednání v orgánech strany. Ještě v dubnu 1945 na plénu ústředního výboru smlouvu odsoudil také první tajemník strany G. Siantos, který ji podepsal. To všechno však nebylo nic platné. Odzbrojení ELAS začalo už 16. února a 28. února 1945 přestala slavná desetitisícová lidová armáda existovat.

V roce 1961 VIII. sjezd komunistické strany charakterizoval Varkizskou smlouvu jako neodpustitelnou chybu a „faktickou kapitulaci před imperialisty a vnitřní reakcí“. Sjezd konstatoval, že nebyť chyby, které se strana dopustila, mohl řecký lid pokračovat v boji „proti imperialistické intervenci a dobojovat a upevnit svobodu a nezávislost“.

Vládu generála Plastirase tvořily v podstatě centristické strany, které neměly nebo již ztratily vliv na masy. Její vztah k levicovým silám byl jednoznačně negativní. Nedlouho po podpisu smlouvy ve Varkize Plastiras prohlásil, že žádnou amnestii neposkytne, naopak vydal zatykač na 80 tisíc přívrženců Národně osvobozené fronty. Zapomněl na sliby, že vytvoří celonárodní armádu a že zajistí demokratický pořádek v zemi. Den ze dne byl zřejmější nástup reakce. Množily se nejrůznější skupiny legální, pololegální, ilegální, profašistické, monarchistické, centristické, tak či onak šovinisticky a antikomunisticky zaměřené. Šovinisté, podporováni vnitřní i mezinárodní reakcí, začali hlásat nebezpečí ze severu, slovanské nebezpečí, čímž mínili především SSSR, Bulharsko a Jugoslávii.

Ústřední vedení Národně osvobozené fronty a armády zaslalo několik memorand vládě i regentovi Damaskinosovi, v nichž poukazovalo na situaci v zemi. Dokonce se počátkem března 1945 obrátilo na vlády tří velmocí s memorandem, v němž upozorňovalo na pronásledování účastníků odboje a žádalo vytvoření nové, reprezentativní vlády. Obsah memoranda však zároveň ukazuje, že vedení Národně osvobozené fronty stále ještě nemělo jasné představy o cestách řešení „řecké otázky“. Stejně jako dříve vidělo v zásahu zvenčí jediný způsob, jak by bylo možno změnit vnitropolitickou situaci. Je to patrné také z toho, že memorandum obsahovalo požadavek vyslat do Řecka spojeneckou komisi, která měla dohlížet na vytvoření reprezentativní vlády.

Situace, která se v Řecku vytvořila po podepsání Varkizské smlouvy, vedla k ostré polarizaci třídních sil. Demokratické síly, které se ocitly v dočasné krizi, měly v nových podmínkách určit svou strategii a taktiku a přistoupit k jejich bezprostřední realizaci. To však vyžadovalo všestrannou a kritickou analýzu činnosti Národně osvobozené fronty a její vedoucí síly — komunistické strany. A to tím více, že v dubnu 1945 došlo k reorganizaci Národně osvobozené fronty, která si sice zachovala svůj původní název, ale stala se politickým blokem stran.

Činnost Komunistické strany Řecka v uvedeném období však byla bohužel poznamenána chybami ve vedení strany, k nimž se přidaly také chyby pravicové oportunistického charakteru. Dvě pléna strany z dubna a července 1945 charakterizovala sice Libanonskou a Casertskou dohodu jako chyby pravicového charakteru, ale na plénu např. vůbec nebyla diskutována otázka převzetí moci. To dokazuje, že strana nedocenila tuto nejdůležitější, základní otázku revolučního boje. Zde je třeba uvést také některé hrubé chyby tehdejšího generálního tajemníka strany Nikose Zachariadise, který se po devíti letech vězení vrátil koncem května 1945 do vlasti. Zachariadisrazil tzv. teorii dvou pólů. To znamená, že Národně osvobozená fronta měla provádět politiku, která by byla mezi dvěma hlavními póly: evropsko-balkánským pólém se středem v Sovětském svazu a středozemněmořským pólém s centrem v Anglii. Správná zahraniční politika bude podle Zachariadise ta, která sestaví řeckou osu, spojující uvedené dva póly. Chybné byly také Zachariadisovy závěry o tom, že údajně v Řecku nebyly ekonomické podmínky pro socialistické přeměny.

VII. sjezd komunistické strany, který se konal v Athénách počátkem října 1945 (přesně deset let po VI. sjezdu) znamenal závěrečnou etapu ve

vytyčení strategie a taktiky levicového bloku pro nejbližší období. Program, který sjezd vytyčil, sice mluvil o lidové demokracii, nekonkretizoval však její obsah a hlavně nenaznačil perspektivu dalšího vývoje.

Vyvstává otázka, zda v době bezprostředně po osvobození Řecka byla revoluční situace, zda existovaly podmínky pro přechod levicového bloku k ozbrojenému boji, neboť reakce odmítala mírové řešení a vyostřovala situaci na ozbrojené střetnutí. Neustálé ústupky levicového bloku takové střetnutí nemohly odvrátit. Mohlo je odvrátit vytvoření reprezenativní vlády, v níž by bezesporu museli zaujmout významné místo představitelé levicového bloku. I tentokrát však levicový blok ustoupil svým protivníkům a souhlasil s tím, že se nezúčastní při vytváření nové vlády. Kdyby naopak levice trvala na účasti ve vládě a kdyby přesto nebyl její požadavek respektován, mohla mít v rukou proti pravici obrovskou zbraň. Neboť většina protifašistických, demokratických a nefašistických sil byla na straně Národně osvobozené fronty. Také tuto možnost však levice promarnila. Její ústupky vedly k upevnění reakce (podporované britskou diplomacií), ke zfalšovaným volbám 31.března 1946, které levice rovněž bojkotovala (což byla další ze série jejích chyb!) a které vyhrála populistická strana a monarchofašistické skupiny. To přirozeně určilo charakter dalšího vývoje v Řecku, jehož následky nese řecký lid do našich dnů. Jedním z nejtragičtějších důsledků takového vývoje je i to, že národně osvobozenecký zápas hrdinného řeckého lidu, který položil na oltář svobody 600 tisíc životů, není dodnes uznán.

